

Принцип територіальності передбачає вивчення форм матеріалізації виробничого процесу на території регіону, характеру життєдіяльності населення.

На фазі використання людського капіталу системний метод пізнання дає змогу досліджувати ринок праці як складну динамічну систему, вся сукупність елементів якої перебуває у певних взаємозв'язках і відносинах, утворюючи єдину цілісність. Кількісні методи використовуються, коли треба виразити числові характеристики різних сторін явищ або зв'язки між ними. Прикладом може бути шкалування, кореляційний аналіз попиту і пропозиції робочої сили.

Поєднання зазначених методів зі створенням умов для реального підвищення життєвого рівня людей сприятиме відтворенню людського капіталу.

Список літератури

1. Заяць Т.А. Сучасні проблеми відтворення людських ресурсів України // Науковий збірник «Проблеми формування ринкової економіки». КНЕУ. – К.: 2001. – С. 52-60.
2. Коровський А.В. Еволюція людського фактора економіки та проблеми його формування. – К.: 2004. – 165 с.
3. Мазурок П.П. Інституціональні зміни в розвитку людського капіталу як чинника економічного зростання. Вчені записки КНЕУ. Випуск 7. – К.: 2005. – С. 57-64.

В статье рассмотрены три фазы воспроизводства человеческого капитала, их взаимодействие между собой, а также представлена методологическая схема этого процесса

In the article three periods of the reproduction of the human capital, their interaction mutual influence, and also the methodological schema for this process are shown.

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т.Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Онтологія. Вчення про субстанцію

Оскільки онтологічні концепції Нового часу досить різноманітні, ми розглянемо тільки деякі з них, а саме концепції Ф.Бекона, Р.Декарта, Б.Спінози та Г.Лейбніца.

Найперше треба сказати, що експериментальне природознавство, постулюючи природу «справжнім буттям», «істинною світовою субстанцією», створює умови повноцінного існування філософського матеріалізму. Недаремно сам термін «матеріалізм» виникає саме в XVII ст.; ми знаходимо його вперше у англійського фізика Р.Бойля, який позначив ним фізичний зміст речовини природи. Г.Лейбніц вводить цей термін у власне філософський вжиток для позначення точки зору, альтернативної ідеалізму. Однак матеріалізм того часу був механістичним та метафізичним, — справа в тому, що точка зору найбільш розробленої в той час науки — механіки — здавалась всезагальною. Застосування механічного методу викликало вражаючий прогрес в пізнанні фізичного світу. Тож і філософи в механіці бачили ключ до таємниць всієї світобудови. Тому метод мислення філософів і був тоді переважно механістичним та метафізичним. Не було розуміння, що зводячи рух до механічного переміщення, механіка значно звужує можливості пізнання, бо не знає, чим є зміна та розвиток.

Засновником метафізичного, механістичного матеріалізму був Ф.Бекон. Він писав, що вічна основа та першопричина всього суцього — це матерія, яка складається з

багатьох нерухомих «форм», а вони є джерелами та причинами різних рухомих «натур» — найпростіших якостей: тяжкість, теплота, жовтизна та ін. З різних комбінацій цих «натур», вважав Бекон, створюються всі різноманітні речі природи.

Бекон негативно відносився до вчення древніх філософів про атоми та порожнечу. Простір він вважав об'єктивним і говорив про нього як про місце, яке постійно займають частини матерії. Про час він писав як про об'єктивну міру швидкості руху матеріальних тіл. Рух, на його думку, це вічний, природжений стан матерії, який має різноманітні форми (але в основному механістичні). При цьому Бекон визнавав вічність матерії та руху як очевидний факт, що не потребує обґрунтування.

На відміну від матеріалістичного монізму Ф.Бекона Р.Декарт підійшов до проблем онтології дуалістично: Бог створив дві рівноправні, взаємозалежні частини — фізичне (матерію, тіло) та психічне (дух, душу). Атрибутом духовної субстанції, душі він вважав мислення, а атрибутом матеріальної субстанції, тіла — протяжність в довжину, ширину та глибину. Визнавши душу та тіло взаємозалежними субстанціями, Декарт прийшов до висновку, що «тіло не мислить, душа не викликає рухів тіла». А знаходиться вона в шишковидній залозі мозку людини.

Будучи механіцистом, Декарт не розумів якісної відмінності між явищами неорганічного та органічного світу. Він говорив про тварин як про свого роду машини; людину він також вважав своєрідним механізмом.

Така матеріалістично-механістична характеристика руху матерії супроводжується у Декарта ідеалістичним розумінням його причин — причин зовнішніх і більш досконалих, чим механічний рух. Він стверджував, що першопричиною руху матерії є Бог, «чия всемогутність створила матерію разом з рухом та спокоєм».

Голландський філософ Б.Спіноза розробив моністичне вчення про матеріальність світу. Бог, ідеальне та матеріальне злились у Спінози в єдину безконечну субстанцію, природу. Природу Спіноза називав Богом і характеризував як вічну і таку, що має причину в самій собі. Субстанції властиві два основних атрибути — протяжність та мислення. У вченні про мислення як атрибут всієї матерії Спіноза є типовим метафізиком-гілозоїстом.

Спіноза також багато уваги приділяв характеристиці конкретних станів субстанції — модусам. Всі модуси субстанції Спіноза розділяв на дві групи: модуси вічні, безконечні, та модуси тимчасові, кінцеві. Вічні, безконечні модуси безпосередньо витікають з відповідних атрибутів субстанції, а саме: рух та спокій пов'язані з атрибутом протяжності; інтелект та воля пов'язані з атрибутом мислення. Тимчасовими, кінцевими модусами («крапками на прямій») Б.Спіноза вважав всі окремі речі і всі окремі думки та бажання.

Німецький філософ Г.Лейбніц в області онтології розвивав плюралістичну концепцію об'єктивного ідеалізму. Він стверджував, що Всесвіт складається з безконечної кількості створених Богом ідеальних субстанційних одиниць — монад. В них він бачив справжні атоми природи, які складають елементи всіх речей. Він характеризував монади як випромінювання Бога, центри діяльності сили, точки мінливих сприйнять. Монади, за Лейбніцем, непротяжні, не мають фігур, неподільні, не складаються з частин, не можуть природним шляхом ні виникати, ні зникати. Разом з тим вони безперервно та довільно змінюються.

Він вчив, що з монад — простих субстанцій — створюються різноманітні складні субстанції: камені, рослини, тварини, люди. Кожна з складних субстанцій, наприклад, тварина, складається з особливої центральної монади та з великої кількості периферійних монад. Центральні монади складають суть складних субстанцій.

Внутрішній стан монад, їх саморух не залежить ні від яких зовнішніх причин та впливів. Монади є абсолютно замкнутими центрами, відмінними один від одного

самозмінними безтілесними атомами. Вони, говорить Лейбніц, не мають вікон, через які що-небудь могло б ввійти або вийти. Суть монад як силових центрів безперервної діяльності виражається двома змінними психічними станами: сприйняттям та прагненням, силою потягу від одних сприйнять до інших.

Оскільки монади знаходяться в безперервному русі, то в них постійно щось змінюється, а щось залишається попереднім. Тому, говорив Лейбніц, для монад завжди характерна множинність станів. Вони є специфічним багатогранним кристалом, мікрокосмом (безконечно малим світом), який являє собою центр різноманітних сприйнять макрокосму (безконечно великого світу).

Згідно наперед встановленої божественної ієрархії Лейбніц всі складні субстанції в залежності від специфіки їх центральних монад ділив на три групи: монади-життя, монади-душі, монади-духи. Неорганічні тіла наділені невиразними, неусвідомленими сприйняттями, «вони сплять без сновидінь». Більш високим є другий клас монад (тварини), які вже мають відчуття, споглядання та пам'ять. Нарешті, до найвищого класу монад Лейбніц відносив душі людей з їхніми здібностями до самосвідомості та розуму. Зрозуміло, що в даній позиції закладена точка зору гілозоїзму — бо тут є і безсмертя душі, і вічність існування духовних субстанцій рослин та тварин. Причому, поскільки монади «обтяжені» матерією, вони недосконалі. Лише одна верховна монада — Бог — абсолютно досконала, бо позбавлена всього матеріального.

Список літератури

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії: Підручник. — К.: Либідь, 2001.
2. Татаркевич В.І. Історія філософії. Т. 2.— Львів: 1999.

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т.Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Староіндійська та старокитайська філософія

Виникнення та розвиток філософії має свою багатовікову історію. Вивчення її дозволяє глибше зрозуміти саму суть філософії, логіку її розвитку, дати уявлення про найважливіші проблеми, які ставились і по різному вирішувались протягом всього часу її існування.

Спочатку елементи філософських ідей виникають наприкінці IV тис. до н.е. в Єгипті та Месопотамії, але до власне філософського світогляду через певні історичні причини представники цих стародавніх культур не піднялись. Філософія як особлива форма суспільної свідомості, як певний тип світогляду виникає в Стародавніх Індії, Китаї і трохи пізніше в Греції.

Зародки філософського мислення в Стародавній Індії сягають глибокої давнини. Ідейні основи релігійно-етичних та філософських вчень складались протягом сотень років у так званий ведичний та післяведичний періоди (з II тис. до н.е.). У період класичних філософських систем (VI–V ст. до н.е.) філософські уявлення індійців складаються на основі первісної міфології, традицій, притаманних родоплемінному устрою та властивому у цій країні поділу населення на чотири касты: брахманів, кшатріїв, вайш'їв і шудрів. В